

szerű; csak itt-ott cseppen beléje egy újabb keletű szó.

Azt hiszem, nem lesz a könyv olvasói közt olyan, aki ne azzal az érzéssel tenné le kezéből, hogy szép és nemes élvezete volt. Az irodalom ismerőjét pedig megkapja az a nagy gondosság, a hűség a részletekben. A könyv anyagát a szaktudós lelkiismeretessége gyűjtötte egybe s a művész ihlete forrasztotta szerves egésszé. Magamagát fosztja meg mély élvezettől az, aki nem olvassa el.

Tolnai Vilmos.

Újabb elbeszélők. (B. Podmaniczky Pál, Bartóky József, Balogh Endre.) Gyulai Pál a kilencvenes években kétszer is megtámadta a novella modern formáját, a tárcaelbeszélést, vagy más szóval a rövid *rajzot*. Kényes esztetikai érzéke tiltakozott az ellen, hogy az író kénytelen legyen szélesebb elbeszélői kedvét, részletezőbb lélekábrázolási képességét szűkreszabott keretek közé szorítani. E tiltakozásra Gyulainak mindenestre jó oka volt, nem vette azonban figyelembe, hogy itten egy erős és tudatos művészi fejlődésről van szó. A régi, teljesebb ábrázolású novella helyett ez új forma éppen a maga összeszorítottságával, töredékesebb ábrázolásával akart új művészi hatások új kifejező eszköze lenni. S ezt az erőteljesen nekilendült formatörökvést nem is sikerült Gyulainak megakasztania. Most azonban, amikor kelleténél inkább benne úszunk az elbeszélésnek ebben a keskenyre szűkült formapatakjában, igazán itt volna már az ideje a fordultnak, amely valahogyan folyammá egyesítse e kis novella-erecskéket. Távolról sem akarunk poétikai szabályokat kényszeríteni íróinkra, de azt hisszük, hogy éppen ennek a hézagos, erősen körülhatárolt formának nyűge lehet sokszor zabolázó hatású rájuk, amikor tárgyukhoz, mondanivalójukhoz, írói maguk kifejezéséhez bővebb megformálási mód illenek.

Most is három kötet akadt kezünkbe három újabb novellistánktól, kiknek mindegyike a formának hódol, s csak itt-ott érezzük, hogy — éppen a maguk írói egyénisége érdekében — lázadozni próbálnak el-

Báró Podmaniczky Pál a magyar

társadalmi életnek igen tiszteletre-méltó alakja. Tiszta lelkű, nagyhatású prédikátor. Most mint novellista lép a közönség elé *Megnyílt szemek* című kötetével. (Bethania kiadása. Budapest, 1923.) E gyűjteménynek tizenegy darabja a magyar nemzet történetének különböző koraiból ragad ki elbeszélés-témákat — a pogány időkől egészen napjainkig. A szerző művelődéstörténeti tanultsága igazán respektust keltő, s tárgyai is vonzóak és megkapók. Mindegyik egy-egy lelki megtérést, Isten felé fordulást akar ábrázolni. De amire főképen kíváncsiak volnánk, éppen e lelki átalakulások — vajjon a formának szűkreszabottsága vagy egyéb okok miatt? — szóval éppen ezek nincsenek meggyőző módon bemutatva. Pusztán el kell hinnünk őket, mint ahogy az egyik elbeszélés hőse, János fráter mondja Assisi szent Ferencnek reá tett hatásáról, hogy t. i. beállott a Szegénység asszonyának apródjává, mert a szentnek „elhitte, hogy ennek a szolgáltnak drágalátos, édes a jutalma“. Persze nem valami teológiai-filozófiai fejtegetés híjját sajnáljuk, hanem a lelki elemzését, ami nélkül ez átalakulások pusztán esetlegesek és véletlenszerű hatásúak maradnak. — Stílusán is a prédikatori modor érzik. Lendület, hæv lüktet a sorokban és például leghosszabb elbeszélésének, a *Békességnek* pár lapja (110–112. l.) megragadó szónoklat lehetne, — sokszor azonban az írói kifejezés kissé laza marad. S ezt a kiváló hitzsónok alkalmasint azért nem érzi, mert ő a szószeiken az ilyen szépen elgondolt, de kevesebb gondal megfogalmazott sorokat is változatosan és megkapóan tudná elmondani. A szónokot segíti az előszó, a hang, a gesztus és egyéniségének varázsa, de a papíroson maguknak a szavaknak, az egymás mellé rakott mondatoknak kell a stílusba színes életet lehelni. Pedig igazán kár, hogy a szerző érdekes és mély mondanivalói nem kaptak művésziesebb formát. Mert a jeles prédikátor az Isten felé való emelkedéshez méltán választotta eszköznek a művészetet, — de hogy ebbeli célját valóban elérje, valódibb művészi alkotásra kell törekednie.

Bartóky József elbeszélés-kötetének címe: *Télben*. (Budapest, 1923.)

Franklin-Társulat.) E későn fellépett írónknak ez új gyűjteménye határozott emelkedést mutat az *Őszi esték*kel szemben. Míg első elbeszélés-kötetében a mondanivaló olykor másfelé siklik, mint amerre elindult, s a történetnek néha két centruma is van; s míg témái amott néha talán igen is szürkék, — e novelláiban szerkezeti elsiklás már ritkaságszámba megy, s tárgyai, mondanivalói is erőteljesebb merészségűek. A forma rövidsége itt is sok elbeszélésből leszelte azt, ami szélesebb kiterítésben bizonyosan hatásosabb lett volna, de a kötet nem egy darabja újabb novellairódmunkája terméséhez tartozik. Nagy melegséggel, nemes hangon elmondott történet a legtöbb. Különösen érdekesek paraszttörténetei, melyekben eredeti megérzéssel véteti velünk észre, hogy a magyar nép lelke távolról sem annyira robusztusan és primitíven egészséges, mint gondolkodik, hogy igen sok álmodozás, meglepő differenciáltság és jó adag komplikáltság húzódik meg benne. E tekintetben különösen *Az apja fia* c. elbeszélésre mutatunk, amely egy parasztfiú lelkének démoni mélységeibe világít be, s a *Szekeres Juli meséjére*, melyben egy mesekedvelő, ábrándos paraszttasszonyt mutat be, anélkül persze, hogy ennek az alaknak bármi köze lenne régi népszínműveink csináltvirágszerű parasztleányaihoz. Többi történeteiben is sok érdekes vonást találunk, sok megkapó lelki képet; bár úgy gondoljuk, hogy az író néhol kelletténél jobban és prózaibb képzeletű. Ezt oly esetekben érezzük kizökkentőnek, ahol a szerző fantasztikusabb elemekkel, látomászerű csodákkal dolgozik. Ily helyeken észébe jut az olvasónak, hogy az író a nyilvánosság elé mint fabulaíró lépett, akinek a csoda nem misztikum, hanem valami magától érthető, kézzel kitapintható valóság. Ami azonban a példázatos fabulákban helyén van, sőt konkrét tárgyú novellában az életszerűség erényével azonos: stílustalannak tetszik ilyenféle elbeszélésekben, melyeknek elgondolásában pedig Bartóky annyi eredetiséget tanusít.

A harmadik elbeszélés-kötet az elszakított Erdélyből került át. Balogh Endre marosvásárhelyi ügyvéd munkájának címe: *Hajótöröttek*. (Ko-

lozsvár, 1922.) Tartalmaz — végre! — egy hosszabb ábrázolású novellát és öt rövidebb rajzot. Örömmel üdvözljük a szerzőt a szépírói munkásság terén, mert úgy látszik, erős tehetség. Különösen a lelki problémák felvetésében és bemutatásában mutatkozik igazán otthonosnak. Első, hosszabb elbeszélése, a *Fehér rügy*, egy hadifogságból vakon hazakerült székely gazdát mutat be. A parasztot felesége megalja, mire elkergeti és újra nősül. Egy fiatal, még szinte gyereksorban lévő leányt vesz el. A leány meggondolatlan viselkedésű teremtés. A férfiban felébred a féltékenység, amely éppen vakasága miatt gyanakvóbb, szilajabb és emésztőbb a szokottnál is. Ennek részletező és megkapóan igaz bemutatásában van a novella eredetisége. A többi kisebb rajzban is hasonló tehetség jelei látszanak, csak az utolsó, az *Örök élet* kissé erőszakoltan keserű. Valamennyinek hőse gyötrődő, sorstaposott ember, akiket a szerző nem valami szenvedett impassibilitéval, hanem velük dobbanó szívvel rajzol meg. Mintha írói modorában — anélkül, hogy hatásról akarnánk beszélni — volna valami az ő nagy földijének, Petelei Istvának embermeglátó és ábrázoló módjából. Elbeszélő sajátosságai közül csak az hat zavaróan, hogy sokszor futtában érint, halványra mos olyan vonásokat is, amelyek pedig a történetnek megértéséhez okvetlenül szükségesek s indítékait így itt-ott némi homály borítja. Stílusa kifejező, erőteljes, de mintha néhol keresztetlen eredeti akarna lenni, s éppen e keresettség miatt nehézkessé válik. Mondataiban a szólamok rendje sokszor ötletszerűen önkényes, s a világos tagolást mintha olykor szándékosan küszálná zavarossá. E külső és belső formai hibák az íróban talán nem is gyökeresnek mélyen, inkább akarattal magára öltöttek tetszenek. Levetkezésük nagyon könnyű lehet, s akkor Balogh Endrét úgy emlegethetjük, mint a jelesebb magyar elbeszélők egyikét.

— bs —

Régi Magyar Költők Tára. A M. Tud. Akadémiának két szép kiadványa van előttnk: a „Régi Magyar Költők Tára“ c. sorozatnak legutóbbi két kötete. Több egy événél, hogy megjelentek s mi mégis